

УДК 801.357

DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/37-1-17>

Катерина ГОДІК,

orcid.org/0000-0002-6906-2774

кандидат філологічних наук,

молодший науковий співробітник відділу компаративістики

Інституту літератури імені Т. Г. Шевченка Національної академії наук України

(Київ, Україна) *nimir4@ukr.net*

Ірина ІВАНЕНКО,

orcid.org/0000-0002-1496-050X

кандидат філологічних наук,

доцент кафедри україністики

Національного медичного університету імені О. О. Богомольця

(Київ, Україна) *ivanenkoi@ukr.net*

ПРОБЛЕМИ ВИВЧЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ЯК ІНОЗЕМНОЇ

Кількість студентів-іноземців в Україні щороку зростає. Кожному з них потрібно опанувати українську мову, аби пройти повне навчання та надалі мати змогу вести практику в нашій медичній системі, освіті тощо. Відповідно, дедалі більше уваги сучасні лінгвісти мають звертати на вибір адекватної стратегії навчання для цієї категорії здобувачів освіти. Вибір ефективної методики викладання української мови як іноземної має відбуватися з урахуванням тих проблем, які можуть виникати у студентів із цією дисципліною.

Ця стаття присвячена дослідженню складних тем у вивченні української мови. Аби їх визначити, було проведене анкетування, яке охопило різні мовні рівні: фонетику, лексику, фразеологію тощо. Участь в ньому взяли студенти I та II курсів. Серед них були носії різних мов. Найчастотнішими виявилися арабська, гінді, фарсі. На першому курсі серед опитуваних виявилися також носії турецької, польської. Аналіз результатів такого анкетування показав, що кожен реципієнт має достатній рівень знань, аби розібратися з питаннями та відповідями, принаймні, на їх частину. При цьому вони здатні надати транскрипцію власного імені, назву мови тощо. Найбільше проблем у респондентів викликали завдання із синтаксису та фразеології, що було очікуваним.

З'ясовано, що студенти однієї і тієї ж групи мають різні рівні підготовки. Це зумовлено не тривалістю навчання і не вибором програми, а тими мовами, якими вони спілкуються в побуті. Так, представники країн, які мають тісніші контакти з Україною (Туреччина, Польща), продемонстрували кращі результати. Серед носіїв фарсі, гінді, арабської було виявлено більше проблем із засвоєнням матеріалу. Встановлено, що за рівнем володіння українською ці студенти ближчі до своїх земляків із першого курсу, аніж до носіїв інших мов на своєму ж курсі.

Дослідження показало, що сучасні стратегії викладання української як іноземної потребують удосконалення. Необхідно розробити додаткові навчальні курси для вихідців з Індії, Ірану та інших країн. Що ж до польських та турецьких студентів, то для них достатньо наявного навантаження.

Ключові слова: комунікативна організація навчального процесу, підходи до викладання, лінгвокультурологічна компетенція, студент-іноземець, українська мова як іноземна.

Kateryna HODIK,

orcid.org/0000-0002-6906-2774

Candidate of Philological Sciences,

Junior Researcher at the Department of Comparative Literature

Shevchenko Institute of Literature of the National Academy of Sciences of Ukraine

(Kyiv, Ukraine) *nimir4@ukr.net*

Irina IVANENKO,

orcid.org/0000-0002-1496-050X

Candidate of Philological Sciences,

Associate Professor at the Department of Ukrainian Studies

Bogomolets National Medical University

(Kyiv, Ukraine) *ivanenkoi@ukr.net*

PROBLEMS OF STUDYING THE UKRAINIAN LANGUAGE AS A FOREIGN LANGUAGE

The number of foreign students in Ukraine is growing every year. Each of them needs to master the Ukrainian language in order to complete their studies and continue to be able to practice in our medical system, education, etc. Accordingly, modern linguists should pay more and more attention to the choice of an adequate learning strategy for this category of students. The choice of an effective method of teaching Ukrainian as a foreign language should take into account the problems that may arise in students with this discipline.

This article is devoted to the study of complex topics in the study of the Ukrainian language. To identify them, a survey conducted, which covered different language levels: phonetics, vocabulary, phraseology, and so on. First and second year students took part in it. Among them were native speakers of different languages. The most frequent were Arabic, Hindi, Farsi. Turkish and Polish speakers were also among the respondents in the first year. Analysis of the results of such a survey showed that each recipient has a sufficient level of knowledge to understand the questions and answer at least some of them. In this case, they are able to provide a transcription of their own name, language name, and so on. Respondents had the most problems with syntax and phraseology, which was expected.

Students in the same group were found to have different levels of training. This is not due to the duration of training and not the choice of program, but the languages in which they communicate in everyday life. Thus, representatives of countries with closer contacts with Ukraine (Turkey, Poland) showed better results. Among the speakers of Farsi, Hindi, Arabic, more problems were found with the assimilation of the material. It is established that the level of Ukrainian language proficiency of these students is closer to their compatriots from the first year than to native speakers of other languages in their own course.

The study showed that modern strategies for teaching Ukrainian as a foreign language need to be improved. Additional training courses need to be developed for people from India, Iran and other countries. The existing workload for Polish and Turkish students is enough for them.

Key words: *communicative organization of educational process, approaches to teaching, lingo-cultural competence, foreign student, Ukrainian as a foreign language.*

Постановка проблеми. Щороку в українських закладах вищої освіти зростає кількість іноземних студентів. Майбутні медики, хіміки, фармакологи, біологи, математики та представники інших спеціальностей проїздять до нас із різних країн світу, в тому числі з Індії, Пакистану, Ірану. Всі вони мають вивчати українську мову, яка суттєво відрізняється від їх рідної навіть за фонетичним складом. Це зумовлює появу великої кількості складнощів як у викладанні матеріалу, так і в оцінці студентів. Щороку кафедра україністики Національного медичного університету імені О. О. Богомольця готує нові посібники, робочі зошити, а також методичні матеріали, але й вони не можуть вирішити всіх проблем. Нам доводиться працювати з новими викликами та швидко адаптуватися до дистанційного навчання. Саме цим зумовлюється актуальність поданої статті.

Аналіз досліджень. Проблеми викладання української мови як іноземної вже втрапляли в поле зору українських науковців. О. Туркевич у своїй розвідці оглянула становлення методики викладання української мови в 90-х роках минулого століття, вказавши основні аспекти формування підручників та порядок їх виникнення (Туркевич, 2013). С. Цуркан звернула увагу на сучасні тенденції у викладанні, зокрема, науковиця зазначила, що нині в Україні панує комплексний, компетентнісний підхід (Цуркан, 2019). С. Палінська зазначила, що в нас досі відсутній єдиний заклад, який

займався би питаннями викладання української як іноземної, через що сучасні методичні розробки мають спорадичний характер (Палінська, 2012). Г. Шелест у власній розвідці пропонує практичні прийоми для полегшення засвоєння лексичного та граматичного матеріалу (Шелест, 2018). Різні гіпотези щодо вивчення іноземних мов виклала у своїй статті П. Бокале. Дослідниця детально проаналізувала гіпотези Крашена, Суейн, Лонга. Перевагу вона надає останній (Бокале, 2020). Значну кількість розробок, присвячених цій тематиці, підготувала кафедра україністики Національного медичного університету імені О. О. Богомольця. В іноземних виданнях вийшло кілька важливих публікацій нашої кафедри. В 2020 році була оприлюднена наукова праця «Innovative Methods in Language Disciplines During Profile Training Implementation», в якій було розглянуто сучасні ефективні методи роботи з іноземцями (Марченко та ін., 2020). В 2021 році було підготовлено не менш цікаву статтю «Electronic Resources for Teaching Ukrainian as a Second Language», в якій було описано сучасні ресурси, що можуть бути використані педагогами під час проведення занять, тестування студентів тощо (Марченко та ін., 2021). Не можна обійти увагою посібники та підручники, які випускає кафедра україністики. Так, нині одним із найбільш вдалих вважається підручник для іноземних студентів (Місник та ін., 2019), а також практикум у двох частинах (Булаткіна та ін., 2018).

Однак, незважаючи на наявність такої кількості розробок, присвячених питанням викладання української мови як іноземної, в цій царині ще залишається чимало проблем. Так, мало окреслені особливості роботи з представниками різноманітних мовних груп, недостатня увага звертається на ті проблеми, які виникають у них у процесі вивчення граматики, лексики. Саме цьому питанню присвячена наша розвідка.

Мета статті – визначити основні проблеми, які виникають у студентів-іноземців у процесі вивчення української мови, запропонувати дієві рекомендації щодо усунення таких проблем.

Реалізація цієї мети передбачає виконання таких завдань:

- розробка анкети для студентів I–II курсів;
- проведення анкетування серед добровольців;
- перевірка персональних анкет;
- узагальнення отриманої інформації та формулювання рекомендацій щодо подальшої освітньої діяльності.

Виклад основного матеріалу. При формуванні програм навчання іншомовних студентів української мови враховують безліч аспектів. Лінгвісти, викладачі зважають на стандарти викладу мови, лексичні мінімуми, які мають засвоїти здобувачі освіти, рекомендації кафедр тощо. Однак, на

наш погляд, найбільш важливим у цьому плані є вивчення саме помилок та труднощів, з якими зіштовхуються студенти в процесі опанування мовного матеріалу для подальшої корекції освітніх програм. Тим більше, що нині для реалізації такої мети є чимало ефективних інструментів.

Аби встановити проблемні теми у викладанні української для іноземців, нами було проведено анкетування студентів I та II курсів. Повний текст анкети подаємо нижче.

Бланк анкети було роздруковано і роздано студентам. Реципієнти мали заповнити його від руки. Це дало змогу отримати більш точні результати, адже студенти не могли скористатися підказками комп'ютеру. При укладенні цієї анкети було враховано наступне:

- читання було сформовано з урахуванням стандартизованих вимог до рівнів володіння українською мовою як іноземною (Стандартизовані вимоги, 2018);
- матеріал було підібрано так, щоб охопити всі пласти української мови, в тому числі фонетику, лексику, фразеологію. Це дало змогу виявити найширший спектр проблем у процесі засвоєння матеріалу;
- анкета була уніфікована для носіїв різних мов. Це дало змогу виокремити певні особливості

Таблиця 1

Анкета для студентів, які вивчають українську мову як іноземну

Питання	Відповіді
ПІБ	
Курс	
Як давно вивчаєте українську мову?	
Ваша рідна мова	
Які проблеми у вивченні української мови у вас виникали?	
Назвіть частини мови, які ви знаєте	
Які букви в українській мові можуть позначати два звуки?	
Чого в українській мові більше: звуків чи букв?	
Який звук позначає поєднання звуків «дз»?	
Скільки відмінків в українській мові? Перерахуйте їх	
Поясніть твердження (на відбір)	
Сісти не в свої сани	
Накивати п'ятами	
Спіймати облизня	
Визначте граматичну основу речення (підкресліть підмет та присудок)	Яскрава зима починається завтра.
Підкресліть слова, прочитання яких викликає у вас складнощі	тижневий, студентський, повітря, об'єднання, ллється, роз'ятрити
Які особливості української мови лишаються для вас незрозумілими?	

засвоєння матеріалу різними групами реципієнтів. Тим більше, що в українських закладах вищої освіти вони навчаються групами. І в одній такій групі можуть бути присутніми носії різних мов (що підтверджує наше дослідження).

Анкетування було добровільним. Бланки було роздрукована і надано здобувачам освіти для заповнення. В анкетуванні взяли участь 37 реципієнтів. З них 17 – студенти I курсу, 20 – II курсу. Структура мовного середовища опитаних здобувачів освіти представлена на діаграмах нижче.

Маємо зазначити, що мовна картина у першокурсників виявилась більш різноманітною. Тут присутні узбецька, турецька, польська мови, а також малайялам (малайяльська мова, мова південної групи дравідійських мов, поширена у південно-західній Індії, офіційна мова штату Керала (Велика українська енциклопедія)). У другій групі опитуваних мовна картина вия-

вилася більш однорідною та пропорційною за своїм складом.

Аналіз заповнених анкет дав змогу визначити таке:

- абсолютна більшість студентів після 4 місяців навчання української як іноземної може розібратися з питаннями анкети (це підтверджує її елегантність) та відповісти на такі прості питання, як ім'я, курс тощо. Жодних анкет, в яких би не було відповіді на це питання, ми не отримали;
- більшість студентів під час заповнення документа вказує, що не має проблем із вивченням української мови. При цьому ці самі студенти не завжди можуть впоратися з нескладними питаннями, наприклад, назвати частини мови, які вони знають;
- результати опитування демонструють певні проблеми із засвоєнням граматики, фонетики. Не всі студенти розрізняють частини мови. Якщо для

Рис. 1. Рідні мови студентів I року навчання

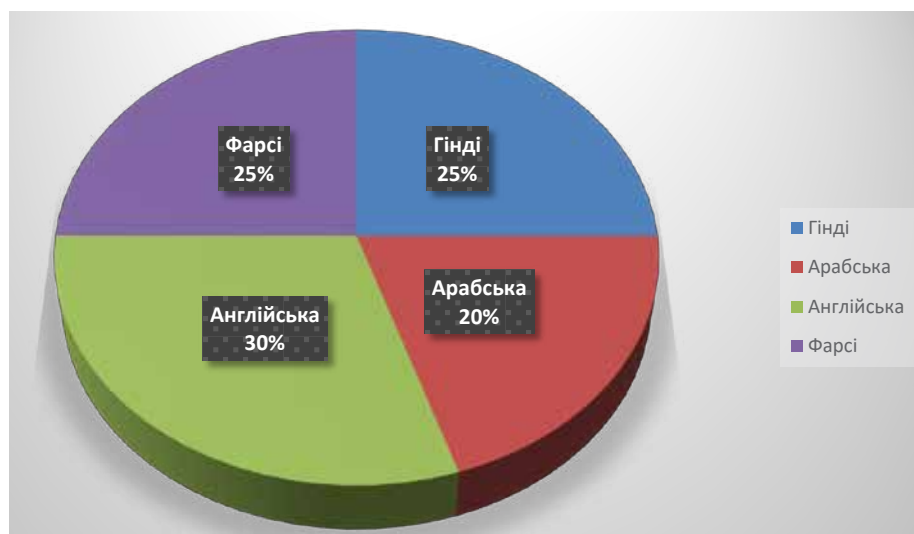

Рис. 2. Рідні мови реципієнтів II року навчання

І курсу така ситуація нормальна (детальний розбір цих мовних одиниць за програмою іде пізніше), то такі проблеми в студентів II курсу викликають занепокоєння. Так, у них в анкетах поряд з іменником і займенником (ці одиниці згадуються найчастіше) з'являються такі новотвори, як словник. Можна припустити, що тут мало місце певне плутання назв. Водночас поряд зі словником зустрічаємо в переліку числівник, що свідчить про те, що студент виділяє цю частину мови окремо, розуміє її значення;

– найбільш складною у вивченні української мови як іноземної видається граматики. У студентів виникають проблеми з відмінюванням слів, зміною іменників, прикметників за родами та за числами;

– серед слів, прочитання яких виникає найбільш складнощі, студенти називають лексеми з апострофом: *об'єднання, роз'ятрити*.

Найкраще серед студентів I курсу з анкетуванням впоралися студенти з Туреччини, Узбекистану, Польщі. Найбільші проблеми виникли в носіїв арабської та малайської. Вони впоралися лише з першими 5 питаннями, однак змогли транслітерувати ім'я, прізвище. При цьому вони вказали, що труднощів у вивченні мови в них немає. Більшість студентів не змогли визначити граматичну основу простого речення, хоча двоє студентів змогли впоратися з усіма питаннями. Це були носії турецької мови.

У другій групі жоден студент не впорався з питаннями стосовно фразеології, визначення граматичної основи речення. Також у цій категорії не було жодного реципієнта, який би обмежився лише першими п'ятьма питаннями анкети. Кожен студент зміг назвати принаймні два частини мови (іменник та дієслово). При цьому реципієнти в анкетах зазначали наявність проблем не з лексикою чи граматику, а саме з фонетикою, з котрою вони впорались у відповідних питаннях.

Загалом анкетування дало змогу визначити, що успіхи студентів у вивченні української мови залежать не від тривалості навчання, а від тієї мови, якою вони звикли спілкуватися в побуті. Так,

вихідці з країн, що мають з Україною тісні контакти – поляки, турки, узбеки, – впоралися майже з усіма завданнями. Що ж стосується носіїв гінді чи арабської, то вони показали приблизно однакові результати як на першому, так і на другому році навчання. Щоправда, у другокурсників була краща транслітерація. Такі проблеми говорять не про проблеми в методиці викладання, а про труднощі у вивченні мови, яка не схожа на їхню рідну. Аби їх подолати, доцільно збільшити кількість годин на опанування предмета, робити додаткові сесії з українськими студентами. Доцільно запровадити мовні клуби для іноземців, де вони могли б спілкуватися з українськими колегами. Плідними в цьому плані видаються навчальні фільми, які б давали додаткове пояснення граматики, онлайн-тести тощо.

Що ж стосується студентів з інших країн, то для них цілком достатньо наявного навантаження. Доцільно було б розділити їх на окремі групи з вивчення української, аби програму можна було додатково деталізувати з урахуванням особливостей рідної мови студентів. Наприклад, окремо проводити підготовку носіїв гінді та арабської, польської та турецької (в цих групах вони демонструють близькі за рівнем результати).

Висновки. Практика вивчення української мови іноземними студентами показує, що вона є доволі складною для засвоєння. Проблеми з її опануванням виникають у представників різних мовних груп. Однак найтяжче вона дається тим реципієнтам, у котрих рідною мовою є арабська, хінді або малайлам.

Звичайно, представлене дослідження не може вирішити всі питання, пов'язані з викладанням української мови як іноземної у студентів, які є носіями малайлам, хінді, арабської та іншої мов. Це є перспективою для подальшого дослідження. найближчим часом наша дослідницька група планує проведення серію опитувань. Анкети для них будуть розроблені додатково з урахуванням складнощів попереднього дослідження. Нові опитування дадуть змогу оцінити ефективність засвоєння програми з української мови як іноземної за семестр.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Marchenko N., Yuzkiv H., Ivanenko I., Khomova O., Yanchytska K. Electronic Resources for Teaching Ukrainian as a Second Language. *International Journal of Higher Education*. 2021. Vol. 10, No. 3. P. 234–245.
2. Yuzkiv H., Ivanenko I., Marchenko N., Kosharna N., Medvid N. Innovative Methods in Language Disciplines During Profile Training Implementation. *International Journal of Higher Education*. 2020. Vol. 9, No. 7. P. 230–242.
3. Астапенко І. А., Блідченко-Найко В. В., Місник Н. В., Ніколаєв В. В. Практикум з української мови для іноземних студентів : навчальний посібник: Ч. 1 / За ред. проф. Н.П. Литвиненко, 2018. 96 с.
4. Бокале П. Как происходит освоение языка? Теории о процессе изучения и освоения иностранных языков. *Orbis linguarum*. 2020. Vol 18. Is. 2. С. 7–13.

5. Булаткіна Г. І., Кулінська Я. І., Місник Н. В., Николаєв В. В., Сергієнко Т. В. Практикум з української мови для іноземних студентів : навчальний посібник : ч. 2 / За ред. проф. Н. П. Литвиненко, 2018. 112 с.
6. Велика українська енциклопедія. Електронна версія. URL: <https://vue.gov.ua/Малайлам>
7. Луцак С. М., Ільків А. В., Литвиненко Н. П., Місник Н. В. Українська мова як іноземна для англومовних студентів-медиків у 2 книгах. Київ : Медицина, 2019.
8. Місник Н. В., Барабаш С. М., Захарченко А. В., Кулінська Я. І., Скибун Н. В. Вивчаймо українську разом! : навчальний посібник для іноземних студентів / За ред. проф. Н. П. Литвиненко, 2019. 128 с.
9. Палінська О. Принципи оптимізації роботи на занятті з української мови як іноземної. *Българска украинистика*. 2012. Брой 1. С. 104–115.
10. Пальчикова О. О. Реалізація крос-культурного підходу до навчання української мови іноземних студентів : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02 «Теорія та методика навчання (українська мова)». Київ : Київський ун-т ім. Б. Грінченка, 2016. 20 с.
11. Стандартизовані вимоги до рівнів володіння українською мовою як іноземною (2018). URL: <https://mon.gov.ua/ua/ministerstvo/pro-ministerstvo/doradchi-organi/kolegiya-ministerstva/rishennya-kolegiyi-2018>
12. Туркевич О. Методика викладання української мови як іноземної: основні тенденції становлення терміносистеми протягом 90-х років ХХ століття. *STUDIA UKRAINICA POSNANIENSIA*. 2013. Vol. I. Pp. 231–235.
13. Цуркан М. Методика викладання української мови як іноземної на синхронному зрізі ХХІ століття: тенденції розвитку. *Нова педагогічна думка*. 2019. № 1 (97) С. 97–101.
14. Шелест Г. Ю. Вивчення української мови як іноземної: проблеми, нові методики, перспективи. *Закарпатські філологічні студії*. 2018. Вип. 3. Т. 1. С. 51–55.

REFERENCES

1. Marchenko N., Yuzkiv H., Ivanenko I., Khomova O., Yanchytska K. Electronic Resources for Teaching Ukrainian as a Second Language. *International Journal of Higher Education*. 2021. Vol. 10, No. 3. P. 234–245.
2. Yuzkiv H., Ivanenko I., Marchenko N., Kosharna N., Medvid N. Innovative Methods in Language Disciplines During Profile Training Implementation. *International Journal of Higher Education*. 2020. Vol. 9, No. 7. P. 230–242.
3. Astapenko I. A., Blidchenko-Najko V. V., Misnyk N. V., Nikolaiev V. V. Praktykum z ukrains'koi movy dlia inozemnykh studentiv: navchal'nyj posibnyk [Practicum on the Ukrainian language for foreign students: a textbook]. Part. 1, 2018. 96 p [in Ukrainian].
4. Bokale P. Kak proyskhodyt osvoenye iazyka? Teoryy o protsesse yzucheniya y osvoeniya ynostrannykh iazykov [How is language acquisition going? Theories about the process of learning foreign languages]. *Orbis linguarum*. 2020. Vol 18, Is. 2. P. 7–13 [in Russian].
5. Bulatkina H. I., Kulins'ka Ya. I., Misnyk N. V., Nikolaiev V. V., Serhiienko T. V. Praktykum z ukrains'koi movy dlia inozemnykh studentiv: navchal'nyj posibnyk [Practicum on the Ukrainian language for foreign students: a textbook]. 2018. Part 2. 112 p. [in Ukrainian].
6. Velyka ukrains'ka entsyklopediia. Elektrona versii [Great Ukrainian encyclopedia. Online version]. URL: <https://vue.gov.ua/Malaialam>. [in Ukrainian].
7. Lutsak S. M., Il'kiv A. V., Lytvynenko N. P., Misnyk N. V. Ukrains'ka mova iak inozemna dlia anhlovnykh studentiv-medykiv u 2 knykh [Ukrainian as a foreign language for English-speaking medical students in 2 books]. K.: Medytsyna, 2019 [in Ukrainian].
8. Misnyk N. V., Barabash S. M., Zakharchenko A. V., Kulins'ka Ya. I., Skybun N. V. Vychajmo ukrains'ku razem! : navchal'nyj posibnyk dlia inozemnykh studentiv [Let's study Ukrainian together! : a textbook for foreign students.]. 2019. 128 p [in Ukrainian].
9. Palins'ka O. Pryntsypy optymizatsii roboty na zaniatti z ukrains'koi movy iak inozemnoi [Principles of optimization studies Ukrainian as a foreign language]. *B'lharska ukraynistyka*. 2012. Broj 1. P. 104–115 [in Ukrainian].
10. Pal'chukova O. O. Realizatsiia kros-kul'turnoho pidkhodu do navchannia ukrains'koi movy inozemnykh studentiv [Implementation of a cross-cultural approach to teaching Ukrainian to foreign students: thesis ... for Candidat of Pedagogical Sciences : 13.00.02]. K. : Kyiv's'kyj un-t im. B. Hrinchenka, 2016. 20 p. [in Ukrainian].
11. Standartyzovani vymohy do rivniv volodinnia ukrains'koiu movoiu iak inozemnoi (2018). [Standardized requirements for levels of proficiency in Ukrainian as a foreign language]. URL: <https://mon.gov.ua/ua/ministerstvo/pro-ministerstvo/doradchi-organi/kolegiya-ministerstva/rishennya-kolegiyi-2018> [in Ukrainian].
12. Turkevych O. Metodyka vykladannia ukrains'koi movy iak inozemnoi: osnovni tendentsii stanovlennia terminosystemy protiahom 90-kh rokiv XX stolittia [Methods of teaching Ukrainian as a foreign language: the main trends in the formation of the terminology system during the 90s of the twentieth century]. *STUDIA UKRAINICA POSNANIENSIA*, 2013. Vol. I. P. 231–235 [in Ukrainian].
13. Tsurkan M. Metodyka vykladannia ukrains'koi movy iak inozemnoi na synkhronnomu zrizi XXI stolittia: tendentsii rozvytku [Methods of teaching Ukrainian as a foreign language in a synchronous section of the XXI century: development trends]. *New pedagogical thought*. 2019. № 1 (97) P. 97–101 [in Ukrainian].
14. Shelest H. Yu. Vyvchennia ukrains'koi movy iak inozemnoi: problemy, novi metodyky, perspektyvy [Learning the Ukrainian language as a foreign language: problems, new methods, prospects]. *Transcarpathian Philological Studies*. 2018. Vyp. 3. T. 1. P. 51–55 [in Ukrainian].